

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Галішевського В.А.

**«Громадська діяльність Михайла Брайчевського», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю
07.00.01 – історія України**

Переосмислення минулого України, інтеграція української історичної науки у світовий історіографічний простір породжує значний інтерес широкого загалу до знакових постатей української історії. Новітні процеси розвитку історичних знань зумовлюють появу низки біографічних досліджень в центрі уваги яких є осмислення здобутків істориків-науковців, творців історіографічного дискурсу вітчизняної історичної науки, зокрема другої половини ХХ століття. У зв'язку з цим слід вітати наукову потугу Віталія Галішевського охарактеризувати громадську діяльність історика Михайла Брайчевського, глибинніше переосмислити та проаналізувати його творчу спадщину, що безперечно сприятиме визначенню її дійсного місця в інтелектуальному просторі України.

Добре з'ясувавши наукові здобутки своїх попередників, В.А. Галішевський чітко визначив завдання свого дисертаційного дослідження, яке полягало у відтворенні інтелектуальної біографії М. Брайчевського, намаганні розширити уявлення про становлення світогляду вченого, виокремленні характерних рис стилю мислення історика, принципів формування його наукових концепцій.

У своїй роботі автор дотримувався усталених методологічних основ відтворення інтелектуальної біографії, що включає біографію особистості (етапи формування фахівця, родинні особливості та їх вплив), професійну біографію (позиції вченого в академічному середовищі та напрямки професійної діяльності), бібліографічну біографію (аналіз праць та ідейно-методологічних засад автора, виділення основних напрямків наукової роботи), ситуаційну біографію (події та умови соціально-політичного та культурно-

громадського життя суспільства відповідної епохи, в яких жив і працював історик).

Реалізуючи поставлені перед собою завдання, В. Галішевський застосував передусім методи мікроісторії, біографістики, контент-аналізу, які обумовили структурну побудову роботи і відкрили йому можливість з належною повнотою показати багатогранну діяльність М. Ю. Брайчевського. У ході реконструкції інтелектуальної біографії М. Брайчевського дисертант сконцентрував залучений ним методологічний інструментарій на висвітленні основних віх творчої діяльності вченого в їх взаємозв'язку (наукової, публіцистичної, викладацької), розкритті феномену переходу М. Брайчевського з позицій офіційної радянської історіографії на позиції українського історика-державника.

Разом з тим у першому підрозділі першого розділу "Методологічні підстави дослідження" варто було детальніше зупинитися на так званих "процедурних стадіях біографічного дослідження", розроблених у працях Віталія Чижка.

Обсяг залучених для дослідження теми архівних й опублікованих джерел, характер їхнього використання засвідчили здатність автора до самостійної пошукової роботи, його скрупульозність у доборі найімовірніших фактів та об'єктивність наукового аналізу джерел. Творче опрацювання наявних здобутків історіографії проблеми, значної кількості нововиявлених відомостей дозволило автору проаналізувати ідейне підґрунтя історичних студій Михайла Брайчевського, об'єктивні та суб'єктивні чинники формування й еволюції його наукових зацікавлень. Варто також зазначити, що основні етапи біографії та громадської діяльності М. Брайчевського розглянуто в контексті відповідної історичної доби, пануючої ідеології, соціокультурних умов та загальних тенденцій розвитку історичної науки.

У розв'язанні поставленої мети основну роль відіграло уважне ознайомлення дисертантом уже відомих джерел, зокрема праць вченого та особливо використання маловідомих архівних документів. Дисертант

використав документи особистого і службового характеру, праці вченого та підготовчі матеріали до них, епістолярій, документи державних органів влади, наукових та громадських установ. Ці джерела автор виявив в багатьох фондах, що зберігаються у різних архівосховищах: Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, науковому архіві Інституту археології НАН України Інститут історії НАН України, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному державному архіві громадських об'єднань України.

Використана дисертантом джерельна база виявилась цілком достатньою для написання змістовної наукової праці. Разом із тим під час дослідження варто було більш повно використати документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ф.16), в яких міститься інформація про "самвидав", "оперативну обстановку в УРСР по лінії боротьби з ідеологічними диверсіями противника", а також судово-слідчі матеріали на впливових правозахисників.

У третьому підрозділі першого розділу – “Історія вивчення проблеми”, вважаємо, переконливо обґрунтовано недостатній рівень вивчення та значущість теми, докладно схарактеризовані праці сучасних українських, діаспорних та закордонних істориків. Можна погодитися з висновками автора, що проблеми інтелектуальної та світоглядної біографії М. Брайчевського не є достатньо висвітленими у вітчизняній історіографії (с. 42).

Цікавим і оригінальним виглядає зміст другого розділу дисертації, в якому висвітлюється процес становлення та розвитку суспільно-політичних поглядів ученого, основні етапи еволюції його марксистських та національних візій. У роботі послідовно розглядається розвиток наукових досліджень вченого з урахуванням перебігу історичного та історіографічного процесу у другій половині ХХ століття. Автору дисертаційного дослідження вдалося визначити етапи та основні напрями наукового студіювання М. Брайчевського історії Київської Русі, простежити еволюцію історіософських та методологічних засад історика, реконструювати історичні погляди вченого в їх поступовому розвитку

(с. 57-64). Крім того дисертант торкнувся маловідомої грані творчої діяльності М. Ю. Брайчевського - художньої та літературної. (с. 67-68)

Проте, на наш погляд, блок питань пов'язаний зі становленням особистості історика-початківця, його навчання в радянських навчальних закладах (оточення, наукові керівники, перші статті тощо) показаний дещо схематично.

У третьому розділі всебічно висвітлено участь М. Брайчевського в опозиційному русі в Україні в 1960-1970-х роках. З особливим інтересом читаються сторінки, в яких розповідається про долю крамольного з точки зору правлячого режиму трактату "Приєднання чи возз'єднання?" (с. 82-84), участь історика в неформальній організації шістдесятників - Клубі творчої молоді "Сучасник" (с. 79-81), петиційній кампанії (с. 85). Однак поза увагою дисертанта залишилась участь М. Брайчевського у "фонду допомоги переслідуваням".

Ретельне опрацювання фонду "Товариства охорони пам'яток історії та культури", який зберігається у ЦДАВО України, дало можливість В. А. Галішевському детально розкрити роботу М. Брайчевського у царині систематизації пам'яток української культури у Києві, Кам'янець-Подільському, Чернігові. На сторінках другого підрозділу "На захисті української історико-культурної спадщини" (с.89-103) подано ґрунтовний аналіз діяльності вченого в Українському товаристві охорони пам'яток історії та культури, зокрема його внеску у збереження заповідника "Києво-Печерська лавра", Києво-Могилянської академії, Контрактової площі та багатьох інших історичних пам'яток і архітектурних пам'ятників Києва та інших міст України.

У дисертаційному дослідженню вперше в історіографії так докладно проаналізовано роль ученого у процесі становлення Народного Руху України, його вплив на формування ідеологічної платформи потужної громадської організації на українських теренах в часи горбачовської перебудови (с. 105-124).

В. А. Галішевський уперше максимально широко висвітлив діяльність М. Брайчевського у роки національного відродження України (йдеться про пам'яткоохоронну діяльність, викладацьку роботу в Києво-Могилянській академії, численні виступи на захист української мови тощо)

Висновки, зроблені в дослідженні, виважені й аргументовані, а результати дисертації пройшли всебічну апробацію.

В цілому наші побажання й зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Вважаємо, що дисертація “Громадська діяльність Михайла Брайчевського” повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., а її автор Галішевський Віталій Анатолійович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

19 лютого 2015р.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент

старший науковий співробітник

відділу історичної регіоналістики

Інституту історії України НАН України

О. Г. Бажан

